

Siuronkosken teollisuuden historia

Elvingin saha vuonna 1926.

Siuronkosken teollisuuden historia

Eri lähteistä koontu ja kirjoittanut kotiseutuneuvos Eero Järventausta.

Alkuperäinen teksti on julkaistu Siuro-seuran 10-vuotisjuhlajulkaisussa elokuussa 1987.

Tekstiä on tähän lievästi stilisoineet ja muutamia aikamuotoja siitä päivittäneet Markus Määttänen ja Jyrki Käkönen kesällä 2021.

Kustantaja: Siuro-Seura ry. 2022

Teksti: Eero Järventausta

Tekstin päivitys: Markus Määttänen ja
Jyrki Käkönen 2021

Taitto: Jaana Segerberg 2022

Tämä julkaisu on toteutettu Nokian
kaupungin kohdeavustuksella

Siuron massatehdas 1930-luvulla.

Siuronkoski oli mahdollisesti jo 1300-luvun lopulta lähtien myllyjen sijoituspaikka. Kenties jo Westfalenin Münsteristä lähtöisin ollut Lydeken Djäknin poika Bengt, eli Pentti, käytti 1400-luvulla Siuronkosken vesivoimaa pyörittämään myllynkiviä. Vesimylly oli tuolloin jo yleisessä käytössä Suomessa. Kuloveden rantoja isännöidessään hän kehitti silloisesta Niemenpään ja nykyisestä Knuutilan kartanosta yhden Suur-Pirkkalan mahtavimman asumakartanon.

Samoihin aikoihin rakennutti Nokian kartano Nokiankoskeen ensimmäisen myllyn. Ensimmäinen jalkamylly Emäkoskessa toimi asiakirjojen mukaan vuodesta 1509. Vanhin tieto Nokian myllyistä on vuosilta 1508–1509, kun Jeppe Volmarinpoika valitti valtionhoitaja Sten Sturelle piispa Johanneksen yrittäneen väkivalloin ottaa hallintaansa Nokian kartanon ja rikututtaneen samalla Taivalkunnan tilojen yhteisen jalkamyllyn.

Vuonna 1510 kerrotaan Emäkoskessa toimineen jo kaksi myllyä. Nämä helpottivat Siuronkosken myllyjen käyttöä. Siuron seudun ja ympäristön myllyttömät jauhoivat viljansa Siuronkoskella kruunun myllyissä. Siuroon rakennettiin kaksi myllyä vuonna 1561 ja niiden rakennustöitä valvoi Kangasalan Liuksialan vouti. Näin siksi, että Kuljun kartanon ollessa kuninkaankartanona Juhana III lahjoitti Liuksialan ja Kuljun kartanot veljensä, Erik XIV: leskelle, Kaarina Maununtyttärelle koko hänen eliniäkseen. Leskikuningatar Kaarinan kerrotaan vierailleen ja asuneen useita jaksosia Kuljun kartanossa. Yhteydet Liuksialasta Suoniemen Kuljuun olivat monipuoliset ja vilkkaat.

Kaarina Maununtytär (1550–1612) oli Ruotsin kuninkaan Erik XIV:n puoliso ja toimi hetken myös Ruotsin kuningattarena. Siurolaisten kansantarinoiden mukaan Kaarina Maununtyttären kerrotaan viettäneen pitkiä aikoja Siuron Kuljun kartanossa.

Siuron valssimylly.

Kosken itärannalla sijainnut Siuron mylly mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1562, jolloin osa Penttilää kuului kuningas Erik XIV:n omistukseen. Tuo mylly oli toiminnassa aina 1700-luvun loppuun asti. Korvolan kylässä tiedetään 1500–1700-luvuilla toimineen ainakin kaksi myllyä.

Kuormat kuljetettiin myllyihin maitse reessä ja purilailta kesät talvet. Puroihin rakennettuja jalkamyllyjä oli tuolloin runsaasti, joten matkat niihin eivät olleet pitkiä. Ne tosin pyörivät

vain keväisin ja joskus sateisina syksyinä. Myllyjä rakennettaessa naapuripitäjienkin talonpoikien velvollisuus oli tehdä taksvärkkipäiviä myllyillä. Muiden muassa Mouhijärven, Vesilahden, Karkun ja Hämeenkyrön myllyttömällä talonpojilla oli veropäivätöitä Siuron myllyillä.

Sodat nielivät Ruotsin kruunun varoja, joten kruunu alkoi etsiä uusia tulonlähteitä. Vuonna 1585 Ruotsin kruunu päätti alkaa verottaa myllyjä. Isoissa ratasmyllyissä, kuten Siurossa, perittiin veroa 1 talari (daler). Pienemmissä myllyissä, kuten Pinsiönjoen ja Rokkakosken jalkamyllyissä Hämeenkyrössä sekä Kauniaisten myllyissä Karkun Suoniemellä vero oli 1/2 talaria kussakin.

Vuonna 1625 Kustaa II Adolfin esityksestä ja säätyvaltiopäivien hyväksymänä säädettiin myllytulli, joka oli jauhattajalle maksettava vero jauhatettaviksi tuoduista viljoista. Veron suuruus oli 1 kappia eli 5 litraa tynnyriltä jyviä. Hannun ja Kelan jalkamyllyissä voitiin jauhaa keskimäärin 2–4 tynnyriä jyviä päivässä, eli 330–660 litraa. Yhden tynnyrin tilavuus oli 165 litraa. Tynnyri oli aikaisemmin 30, myöhemmin 32 kappia, kappa 4,58 litraa, ja metrijärjestelmän tultua voimaan vuonna 1886, 5 litraa. Siuron ratasmyllyssä pystyttiin jauhamaan keskimäärin 8–12 tynnyriä eli 1300–2000 litraa päivässä, joten tulli tuotti kruunulle jyviä noin 40–60 litraa vuorokaudessa.

Pikkumyllyt kiersivät veroa ahkerasti. Siksi vuodesta 1634 lähtien kaikilta 12 vuotta täyttäneiltä alettiin kantamaan henkirahaa. Vuodesta 1652 lähtien se perittiin jokaiselta 15–63-vuotiaalta. Ainoastaan aateliset palvelijoineen,

ylioppilaat ja opiskelijat sekä sotilaat vapautettiin verosta.

Vähän veden aikana Siuronkosken myllyissä kävivät vesiteitä pitkin viljojaan jauhattamassa talonpojat Hämeenkyrön Lemmakkalasta, Mahanalasta, Jumesniemestä ja Muotialasta, kun pienet puroissa toimineet jalkamyllyt eivät pyörineet. Siuronkosken myllyillä käytiin myös Kuloveden yli Haapaniemen puolelta ja Sarkolasta saakka. Vuoden 1633 myllyluetteloiden mukaan myös Mouhijärveltä Kairilan, Ryömälän ja Salmin kylistä sekä Suoniemen Urmiasta, Pakkalasta ja Tyrisevältä on käyty viljoja jauhattamassa Siuron myllyissä.

Ylä-Satakunnan kihlakunnan tuomari Johannes Eck ilmoitti toukokuun 21. päivänä vuonna 1763 pitävänsä välikäräjät Mouhijärven kihlakunnan Kuljun kartanossa, ”om åboen i Pohjakylä by och berörde socken som finntes stry - - uti en qvarn.”

Siuronkosken molemmat myllyt toimivat vuonna 1766 Kuljun puolella. Penttilän kylän tilat kosken itäpuolella joutuivat tyytymään vain vaatimattomaan jalkamyllyyn, joka vuonna 1818 hajotettiin. Penttilän kartanosta oli tehty neljä eri tilaa, Marttila, Ippilä, Haukkala ja Knuutila. Kyläläiset olivat sen jälkeen osakkaina Kuljun toisessa ratasmyllyssä.

Siuronkoskessa sijainnut Kuljun mylly rakennettiin uudestaan ja siksi kartanon isäntä vänrikki Johan Reinhold Mellin tiedusteli Siuronkoskeen aiotun myllyn rakentamisen määräaika lääninkonttorilta vuonna 1793. Mellin piti maamiehen työtä mieluisempaan kuin sotilasuraa ja ryhtyi Kuljun kartanon isännäksi.

Ylivahtimestari Roering lähetti 7.3.1804 lääninkonttorille kirjeen Mellinin omistaman myllyn verollepanosta. Samana vuonna tuomari J. Wallenius lähetti 21.8. kaksi jäljennöstä Siuronkoskessa sijaitsevan ja Vänrikki Mellinin omistaman myllyn verollepanosta.

Vuonna 1875 on erikoismaakirjassa käsitelty Siuronkoskessa sijaitsevaa Kuljun myllyä. Toukokuun 20. päivänä vuonna 1893 tehtiin katselmus Siuronkosken Suoniemen puolen vesipyörien eli vesirattaiden turbiiniksi muuttamista varten. Joulukuun 28. päivä 1894 laadittiin laskelma Siuronkosken kanaaliprofiilin muuttamiseksi ja pidettiin katselmus myllyn ja sahan säilyttämiseksi silloisessa muodossaan.

Vanhojen siurolaisten kertoman mukaan Kuljun kartanon naapurin, Kauniais-

ten alueella on jalkamyyllyä ollut ainakin neljä Pettukoskessa toimineen vanhan pettumyllyn lisäksi. Yksi näistä myllyistä sijaitsi Kotakorven ojassa, toinen oli Launiasjärven laskuojassa Kujanpään luona, kolmas oli Myllymäen mylly Käinän sivussa vanhan valtamaantien etelänpuoleisessa pielessä ja neljäs Vesitienhaaran tykönä vanhan taksitien viereisessä koulussa. Kaikissa näissä pystyi jauhamaan vain tulvavesien aikaan. Muulloin myllymatkat Kauniaisista tehtiin Kuljun tullimyllyyn Siuronkoskelle.

Kauniaisten kartanon isäntä, majuri Carl Reinhold von Konow anoi 4.9.1772 lupaa perustaa mylly ja saha hallussaan olevalle Hannun veroratsutilalle Kauniaisten kylään Karkkuun.

Siuron myllyt kuten seudun muutkin isot myllyt olivat jo 1700-luvulla toiminnassa vuoden ympäri. Jauhettavaa riitti, koska seudun pelto- ja viljelysalat olivat huomattavasti lisääntyneet uusien torppien vuoksi. Pienten jalkamyyllyjen kapasiteetti ei enää riittänyt kasvanutta jauhatustarvetta tyydyttämään.

Kauniaisten kartanon Kelan tilalla on sijainnut erikoismaakirjan mukaan vuonna 1875 Kauniaisten kartanon mylly. Muistitiedon mukaan se oli ratasmylly, mutta se ei kyennyt jauhamaan kaikkea kartanon ja sen alustalaisten viljaa, kun vettä myllyyn ei riittänyt tulvakausia kauemmin.

Von Knorrigen tytär meni naimisiin Kuljun kartanon

Kuljun myllyjä Siurossa

Kuljun kartanolla on ollut Siuronkosken länsirannalla viisi vesi- ja kaksi sähkökäyttöistä myllyä:

1. Jalkamyylly mahdollisesti jo 1300-luvun lopulta lähtien.
2. Ratasmylly noin vuodesta 1562 lähtien. Mylly on uusittu ainakin kerran vuoden 1585 vaiheilla. Tämä oli kruunun ja samalla aateliskartanon mylly, joka toimi tullimyllynä vuodesta 1625 lähtien.
3. Ratasmylly noin vuodesta 1750 lähtien.
4. Ratasmylly noin vuodesta 1804 lähtien. Mylly sijaitsi maantiesillan länsipään pohjoispuolella ja oli hirrestä rakennettu.
5. Tiilirakenteinen ja turbiinikäyttöinen mylly vuodesta 1895 lähtien. Toimi puuhiomon eteläpäädyssä.
6. Ensimmäinen valssimylly valmistui vuonna 1932 Myllyhahteen sivussa. Tuhoutui tulipalossa 14.-15.8.1934.
7. Toinen valssimylly edellisen paikalla valmistui 1934–1936.

omistaneen Mellinin kanssa. Hän sai perinnöksi nykyisen Koski-Baarin kohdalla, kosken itärannalla sijainneen myllyn, joka toimi vielä 1800-luvulla. Tästä seurasi servituutti, eli rasite, jonka mukaan tontti olisi kuulunut Kuljun kartanolle, mikäli Kulju olisi rakentanut siihen edelleen myllyn ja jatkanut siinä myllyn pyöritystä.

Nokia-yhtiö perusti Emäkoskeen vuonna 1913 sähkövoimalaitoksen. Siitä alettiin jakaa energiaa ympäristön teollisuuslaitoksiin, myös Siuroon. Vuonna 1918 perustettiin Siuron Sähkö Oy 125 000 markan osakepääomalla. Vuotuinen käyttömäärä yhtiöllä oli 47 300 kilowattituntia.

Siuron sahat

Vuoden 1686 elokuussa laaditussa Siuron seudun kartassa mainitaan Kuljun saha Siuronkoskessa. Historian lähteet kuitenkin kertovat, että saha oli toiminnassa ainakin jo 1675.

Myllyt ja sahat vaikuttivat siihen, että Siuronkosken ympäristössä liikkui runsaasti kulkijoita. Niinpä Siuronkosken sillanpielessä sijaitsi myös kapakka jo viimeistään 1700-luvun alkupuolella.

Johan Reinhold Mellin anoi vuonna 1794, että hänen aikaisemmin jättämänsä sahanperustamisanomus lähetettäisiin paikkakunnan tuomioistuimelle sahan perustamiskatselmusta varten. Vänrikki Mellinin sahaa haettiin verolle 21.8.1804 päivätyllä asiakirjalla. Verollepanosta tuli kuninkaallisen kamarikollegion kirje 18.12.1804 ja edelleen 2.7.1806.

Hovioikeudenneuvos C.R. Mellin velkoi vuonna 1856 nimismies Alaselta, Karkun Siuronkoskessa omistamansa ja vuokralle antamansa sahan vuokraajalta, sahan korjauskustannuksia 250 ruplaa ja 3 kopeekkaa ja pyysi myös muita korjauksista aiheutuvia kuluja korvattavaksi.

Hovioikeuden neuvos C.R. Mellin ilmoitti 1858 aikovansa rakentaa uudelleen Siuronkoskessa Karkun pitäjässä Kuljun rustitilalla olevan sahalaitoksen. Mellin anoi 1859, että hän saisi tilaansa kuuluvassa Siuro-nimisessä sahaa sahauttaa myytäväksi tukkeja. Nimismies J. Alander anoi 1860 selvitystä Kuljun kartanon maalle rakennetusta Siuron sahasta. Kihlakunnan katselmus Siuron sahalla tehtiin 6.7.1860 ja vuonna 1875 saha tuli erikoismaakirjaan.

Kulttuurimies jauhopehtoorina sekä muita mylläreitä ja sahanasettajia

Isoissa myllyissä tarvittiin ammattinsa perusteellisesti taitava mylläri. Sitä vaativat viranomaisetkin. Kuljun myllyssä on toiminut useita mylläreitä, joista etenkin yksi on jättänyt paitsi Suoniemelle, koko Suomen kansalle useita muistomerkkejä.

Kuljun mylläriksi Siuroon tuli vuonna 1794 silloin 40-vuotias pitäjänmuurari Gustaf Matinpoika Stenman. Hän oli syntynyt Kangasalan kirkonkylässä 8.6.1754 nikkarin poikana. Hänelle annettiin asuttavaksi Kuljun kartanon omistama torppa, joka sijaitsi Siuronkosken rannalla Pukkisaaren kohdalla, siis lähellä Siuron myllyä ja kosken yli vievää maasiltaa.

Stenmanille annettu torppa oli kartanon torpista vanhin. Se oli perustettu jo vuonna 1683. Se oli rakennuksiltaan sen ajan tasoon verrattuna erinomainen asunto. Rakennus siirrettiin vuonna 1898 Siuronkosken itärannalle Siuronkalliolle. Siellä se entisilleen koottuna ja vuonna 1987 osittain laajennettuna oli tuolloin varatuomari Otto Ritamäen koti, yhdellä kauneimmat näköalat tarjoavalla Siuronkallion tontilla.

Gustaf Stenmanille Siuron torppa ei ollut vain asumista varten. Hän synnytti siellä arvokkaaksi tunnustettua virsirunoutta, laati työsuunnitelmia ja piirustuksia Kuljun kartanon monille suurille rakennuksille sekä Suoniemen ja Suodenniemien kirkkoille.

Runoileva mylläri Stenman tuli toimeen vähillä unilla. Hän omisti unensakin paitsi runoille myös Kuljun myllyn kehittämiseksi ja arkkitehtonisille ratkaisuille. Se suunnittelu, joka jäi illalla mylläriellä keskeneräiseksi, oli aamulla kirkkaana päässä ja valmiina toteutettavaksi.

Mylläri Stenmanin johdolla Kuljussa rakennettiin 1795–1805 uusi suuri saharakennus ja entistä ehempi myllylaitos Siuroon sekä puorikranttii, keittiörakennus, riihi ja pakarikranttii kartanon tontille. Talonpojilla ei ollut yhtä suuria ja komeita rakennuksia koko pitäjässä. Ajasta huomattavasti edellä oli sekin, että Stenmanin suunnittelemissa rakennuksissa oli jo lautakatot ja punaiseksi maalatut ulkoseinät. Siuron mylläri Stenman oli suurten mittojen mies ja ulottuvuuksien taitaja.

Kuljun sahan valttari, eli sahanasettaja, Jaakko Engbeck, oli Stenmanin taitava

työtoveri. Hän oli erinomainen kirvesmies. Siitä on todisteena Suoniemen kirkon pyörökaaripintainen saarnatuoli, joka on todellinen kirvesmiestaidon mestari-näyte.

Siuron sahakaan ei ollut mitoissaan vähäpätöinen. Se oli 2-raaminen ja 6-teräinen. Sen vuotuinen tuotanto oli 75 tolttia. Tolt oli ruotsalainen mittayksikkö tolt, jota käytettiin lautakaupassa. Toltti tarkoitti 900 kappaletta lautaa ja lankkua. Siitä vero oli 2 täysi- ja 3 puolipuhdasta lautatolttia. Vero oli toimitettu 1804 mutta vahvistus sille siltä vuodelta puuttui.

Tukit otettiin enimmäkseen Kuljun rustholliin kuuluneiden Kiparin ja Maurin verotilojen metsistä. Saha kävi vain keväisin tulvaveden aikana. Uudessa myllyssä oli jo kaksi kiviparia, kun edellisissä oli ollut vain yksi. Sekä saha että mylly kävivät vesirattailla.

Siuron myllärin pirtissä syntyi muun muassa vuonna 1801 julkaistu ”Kaksi Hengellistä Wirttä sen suruttoman maailman sokeudesta kuin ei tunne Herran tietä”. Gustaf Stenman kuoli Suomen sodan aikana 5.6.1809 ankaran kuumetaudin murtamana, vain kolmea päivää ennen 55-vuotispäiväänsä.

Gustaf Stenman on todennäköisesti ainoa mylläri Suomessa, jolla on kulttuurihistoriassa kolme monumenttia. Yksi niistä on virsi 614: ”Ah mi autuus omi siellä valituilla taivaassa”, joka hylättiin 1980-luvulla uudesta virsikirjaehdotuksesta. Toinen on Siionin virsi ”Voi katumaton maailma”. Stenmanin virsistä on otettu 30 uutta painosta 1800-luvulla. Syntyipä Siuron myllärin käsistä vielä piirustukset Suodenniemenkin kirkkoon. Vielä seisoo paikallaan myös Nokian seurakunnan kirkoista vanhin, vuonna 1803 rakennettu Suoniemen puukirkkoa. Siuron myllärillä ei ollut peukalo keskellä kämmentä.

Siuron mylläreistä on syytä mainita vielä Fr. Färm, jonka torppa Siuron nykyisen urheilukentän lähellä purettiin vuonna 2021. Se oli tuohon asti Siuron vanhin vielä pystyssä ollut asuinrakennus.

Kuljun kartanon jakelupehtoorin vakanssilla toimi vuonna 1866 David Malakias Ylén, joka oli syntynyt 13.11.1843. Siuron myllyn hoitajana hänellä oli erikoisasema kartanossa. Vuosina 1868–1873 Kuljussa oli renkinä Maurits Wilhelm Koskinen, josta tuli mylläri ja inspehtori vuonna 1873.

Kun Siuron mylly sijaitsi vielä puuhiomon päässä tiilirakennuksessa, mylläri-

nä toimi Kalle Kauppila, vuonna 1934 syttyneen palon aikana Kajava ja vuosina 1934–35 Eino Jokela. Mylläri Vilho Aaltonen palveli Siuron myllyssä 33 vuotta, vuosina 1932–1965. Hänen jälkeensä myllärinä työskenteli Pauli Lähteenmäki.

Kauniaisten kartanossa myllärin tehtäviä hoiti 1900-luvun alkukymmenillä muonarengiksi mainittu Jalmari Mäkinen, erinomaisena murteentaitajana tunnetun Alviina Mäkisen aviomies.

Kosken perkuita ja laittomia tulleja

Vapaaherra Carl Rosenkampff (1793–1846) oli paitsi Venäjän tie- ja vesikulkulaitosten insinöörikunnan edustaja myös Siuron koskenperkauskunnan päällikkö. Vuonna 1817 hän arvioi, että Siuronkosken ylimmän putouksen perkauksella saisi laskettua Hämeenkyrön puolella olevien järvien pintaa 75 senttiä.

Venäjän tie- ja vesikulkulaitosten insinöörikunnan edustaja sekä Suomen koskenperkauskunnan päällikkö, vapaaherra Carl Rosenkampff (1793–1846) arvioi tarkastuksessaan vuonna 1817, että Siuronkosken ylimmän putouksen perkauksella voitaisiin laskea Hämeenkyrön puolella olevien järvien pintaa 2,5 jalkaa eli 75 cm.

Perkaustyön suorittivat hämeenkyröläiset vuonna 1818. Siuronkoski syveni niin, että Kyröskosken ja Siuronkosken välillä sijaitsevien järvien pinta laski huomattavasti ja rantojen omistajat saivat hyvää viljelysmaata lisää.

Siuronkosken alimmassa putouksessa toimi silloin Kuljun saha ja mylly län-sirannalla ja Penttilän mylly itärannalla. Näiden toiminta olisi vaikeutunut, jos myös alin putous olisi perattu ja syvennetty, joten se jätettiin entiselleen.

Joillakin Penttilän kylän asukkailla oli oikeus tarpeen vaatiessa jauhattaa viljojaan myös Kuljun myllyissä. Kalle Aataminpoika Knuutila ja Elias Antinpoika

Haukkala, talonpojat Pirkkalan pitäjän Penttilän kylästä (Bangtila by) vaativat vuonna 1849 Kuljun kartanon parooni Carl Reinhold Mellinin tai mylläri Fr. Färmin velvoittamista suorittamaan hakijoilta edellisvuoden elokuussa kannetun myllytullin, joka oli tynnyri 19 kappaa rukiita ja 2 tynnyriä 16 kappaa jauhoja. Hakijat olivat joutuneet nämä mielestään asiaankuulumattomasti suorittamaan, vaikka he olivat oikeutetut jauhattamaan kotitarpeiksi parooni Mellinin omistamassa jauhomyllyssä Siuronkoskessa.

Pienen Vihtorin yö myllyssä

Kruununvouti Hornborg ilmoitti kirjeessään 14.11.1849, että Hämeenkyrön pitäjässä sijaitseva Pinsiön mylly on palanut poroksi. Tästä seurasi lisää käyttäjiä Siuronkosken tullimyllyihin. Muutamaa vuotta myöhemmin Pinsiössä toimi jälleen oma mylly. Vuonna 1875 Hämeenkyrössä Wilhelm Rasa anoi lupaa asettaa yhden kiviparin ryynien valmistamista varten Pinsiön myllyyn. Insinööri M. Zilliacus piti Pinsiössä 27.9.1875 katselmuksen myllyn perustamista varten. Katselmuksesta hän anoi kirjeessään 26.2.1877 korvausta lähettämänsä laskun mukaan.

Vuoden 1866 keväällä seisoj Siuronkosken rannalla maantiesillan länsipäässä mantereen ja siltasaaren välille kosken päälle rakennettu Kuljun mylly, jonka mylläri Gustaf Stenman oli suunnitellut ja rakentanut. Siellä 5-vuotias Vihtori-poika vietti ensimmäisen yönsä lähdettyään kolmivuotiselle kerjuureissulle Mouhijärven Salmin kylästä.

Myllynä toimi silloin Kuljun kartanon jauhopehtoori, Yleenin Taavetti, vähän päälle kahdenkymmenen oleva mukava mies. Taavetti antoi Vihtorille jauhoja syötäväksi ja luvan olla myllyssä yötä, ettei taivasalle yön selkään tarvinnut pienen pojan lähteä.

Mylly oli hirsistä veistetty suuri ja humiseva rakennus. Koski jylysi leveiden permantolankkujen alla ja kuohut vilahtelivat niiden raoista. Vihtori yritti tehdä olonsa mukavaksi ja asettui kevätyössä säkkien sekaan. Kun yö hämärtyi lähes pilkkopimeäksi, alkoi rotat ratomisensa ja kiljahtelunsa eikä Vihtori varmaan juuri saanut nukuttua.

Kun kevätaurinko nousi ja lämmitti mukavasti, Vihtori päätti lähteä ulos etsimään syötävää. Hän heitti äitivainansa röijyn niskastaan, pallosi sen ja tunki myllyn sokkeloiseen kivijalkaan. Sitten Vihtori lähti astelemaan yli Siuronkosken

narisevan puusillan ja siitä Pinsiöön päin. Myllärin illalla antamasta piimävedestä oli jäänyt tilkkanen tonkanpohjalle ja sen Vihtori hörppäsi.

Salmilaiset isännät Mouhijärveltä tulivat tapansa mukaan myllyyn päivän noustua ja tunnistivat kivijalasta löytyneen villatakin Vihtori-pojan äidin, äskettäin kuolleen Eevan röijyksi ja veivät tästä sanaa kotiväelle Kankarin kulmalle.

Vihtorin pääteltiin pudonneen Siuronkoskeen ja kevätvirran vieneen heiveröisen pojan. Kerjäläisiä kulki tuolloin paljon maanteilla ja monet heistä tuupertuivat tien poskiin. Joku heitä sitten siivosi hautuumaille mutta kadonneita oli niin paljon, ettei heitä juuri etsitty. Jokaisen piti huolehtia itsestään ja niin teki Vihtorikin.

Vihtori kävi samassa myllyssä kymmenkunta vuotta myöhemmin jauhattamassa viljoja Uotilasta, ja silloin hän myös muisteli nälkävuoden kevät yön kokemustaan. Vihtorin mukaan myllyssä oli suuret, kirveellä veistetyistä lankuista tehdyt pariovet, niissä mahtavat raudoitukset ja ainakin kyynärän mittainen haka. Suuri oli lukkokin ja avain maasepän tekoa. Seinät olivat niin leveistä hirsistä, ettei hänen miehuudessaan enää sellaisia missään kasvanut. Yksi pikkuinen ikkunakin rakennuksessa oli.

– Muistaakseni neljä piäntä ruutua siinä klasisa, maantiäm puoleisella seinällä. Ja klasin alla se puiseva plankkupöytä, halaastu hirsi siivuina. Yhresä nurkasa oli piisi, semmonen toista syltä kunnakki, tiilikasar rometto. Ku siinä kahta pualta piisirreunoilla istu miähiä selkäänsä lämmittelemäsä, ni kuus miästä siin oli yhtä aikaa. Mutta joskus myllymiähiä oli enemmän kikk ko kuus vartoomasa jauhatusvooroonsa, ni istuskelivat tukkipölyillä, joit oli tommosina istumenkorkusina pitkin myllyä. Ja juttu kulki, joku suupalitti paasas mitä kamalampia osas, jonne kummitusjuttuja ni millom mitäki... Kuka sano trehvanneensa itse pirunki, kuka muuta mahrotonta... Sillon oli niitä kokemuksia jos mimmottiaki. Ja myllyreissulla kuultiin semmosta, mistä taas piisas kotona ja kotokulmalla värteeraamista...

Näin kertoi vuonna 1945 Vihtori Villenpoika lähes 86-vuotiaana nuoruutensa käynneistä Teemannin Kustaan tekemässä myllyssä Siuronkoskella.

Myllymiesten ajanviettoa

Myllymatkoihin kului aikaa, vaikka ratasmyllyt olivatkin tehokkaampia kuin vanhanaikaiset jalkamyllyt. Myllymiehillä oli tavallisesti eväät ja keittovälineet mukana. Piisiin sytytetyllä tulella myllymiehet kokkasivat itselleen lämpimän

ruuan. Ainakin pari kertaa on Siuron myllyssä syttynyt tulipalo saanut alkunsa piisistä ja tuhonnut lähes koko rakennuksen. Erityisen tulenarkoja olivat vielä 1800-luvulla käytetyt olkikatot.

Vaikka vuonna 1866 annettiin laki viinanpolton lopettamisesta, Siuron myllyssä monet miehet olivat tukevasti humalassa. Pontikkaa löytyi jopa nälkävuosina 1866–1868, vaikka leivästä oli huutava puute. Pontikka ei myöhemminkään ollut outo nautinta-aine Siurossa. Vuodelta 1949 Suoniemen kunnanvaltuuston pöytäkirjoista löytyy kiinnostava päätös. Valtuusto lupasi tuolloin 3 000 markan palkkion pontikan keittäjien ja viinan myyjien ilmiannosta.

Vuoden 1867 jauhatettavissa jyvissä oli vihneitä ja olkia, joskus pavunvarsiakin mukana puolet jauhatettavasta jyvämäärästä, mutta niiden annettiin olla ”vattantopinkina”, vaikka niiden ravintoarvo arveltiin olemattomaksi.

Humalaiset rehentelivät myllyssä keskenään, milloin voimistaan, milloin hevosistaan, milloin emännistäänkin. Välillä myllymiehet uittivat toisiaan koskessa pahimpien höyryjen päästämiseksi. Muutamat tappelut ratkaistiin lakituvassa, mutta yleensä mylläri katkaisi erimielisyyksiltä kärjen ilmoittamalla, ettei jauhatukseen oteta tappelupukarien viljaa. Yhdessä tällaisessa tapauksessa Mouhijärven Häijään mies purskahti itkuun ja sanoi, ettei hän uskalla kotiinkaan mennä, jonnei hän jauhoja mennessään vie, kun hänellä on niin häijy emäntä.

Jotkut myllymiehet pelasivat korttia. Yksi Siuron mylläreistä on ollut luja korttipelin vastustaja. Kun hän kerran kielsi, eivätkä miehet panneet korttejaan pois, mylläri nappasi kortit kouransa ja heitti piisiin. Kortit paloivat ja sen jälkeen ei hänen aikanaan Siuron myllyssä korttia pelattu. Pari miestä tappeli Siuron myllyn edessä jauhatusvuorostaan. Toinen hairasi puisen kangen ja oli huitaisemassa toista, kun vieressä seissyt uhatun hevonen pelästyi ja syöksyi myllyn sivussa olleeseen kivikoluun niin, että kuorma kaatui ja osa jyväsäkeistä suistui koskeen. Lyömäisillään oleva isäntä säikähti, juoksi hevosensa tykö, hyppäsi rattailleen ja ajoi täyttä laukkaa myllyltä pois.

Miehet sopivat myöhemmin asian kotonaan. Koskaan ei saatu kuulla, mikä oli uhkauksen hinta.

Joskus miehet alkoivat haukkua toisiaan ja nimitellä mitä rumemmin osasivat. Toinen suunpieksäjistä sai ympärillä seisojista sakin puolelleen ja toinen suunpieksäjä ikimuistoksen läksytyksen, eli ”hänelle pantiin äkseerisilmät päähän”.

Anomus vesivoimasta

Yläsatakunnan keskiosan kihlakunnan kruununvouti Federley anoi kirjeessään 2.11.1841 kauppias Rosenlewin, Björnbergin ja Björkmanin velvoittamista poistamaan Siuron virtaan rakentamansa sivupadon.

Kyrösjärven reitillä oli jonkin verran tehty uittoja, mutta pitkänmatkan uitot alkoivat 1860-luvulla. Sahateollisuus vapautui tuolloin sille asetetuista rajoituksista ja raakapuun hankinta laajeni Kyrösjärven reitillä.

Rosenlew rakennutti 1870-luvulla Siuronkoskeen tukkirännin eli uittokourun, jonka tekemistä vastustettiin kiivaasti. Vuonna 1900–1901 Rosenlew vaati taas Siuronkosken uittokourua pantavaksi kuntoon. Uittokouru poistettiin vasta 1967 kun uitot Kyrösjärven reitillä päättyivät. Puutavara alkoi liikkua maanteitä ja rautateitä pitkin.

Tultuaan Kuljun kartanon isännäksi vuonna 1894 filosofian maisteri Anton Elving haki oikeutta Siuronkosken vesivoimaan Läänin Konttorille lähettämällään anomuksella:

”Fil.maist. Anton Elving omasta ja Kuljun yksityissäterin puolesta ja prokuristi R. Elving anovat vahvistusta Kuljun yksityissäterin lohkomiselle ja oikeutta hallita Siuron kosken vesivoimaa.”

Tukkilaisromantiikkaa

Laajojen metsäselkosten kautta Näsijärveen virtaavilla vesillä oli keväisin runsas puutavaran uittokuljetus, jota tehosti vuonna 1930 rakennettu uittotunneli Näsijärvestä Pyhäjärveen. Sitä ennen tehtiin koskiin paljon uittokouruja eli tukkiruuhkia. Siuronkoskeen tukkiruuhka tehtiin vuonna 1904.

Uittotöihin Siuroon tuli miehiä aina Karviasta, Parkanosta ja Ikaalisista saakka. He tarvitsivat asunnon, mutta Siuron asumukset olivat pieniä ja perheet suuria. Kokemäenjoen Uittoyhdistys rakennutti Kuloveteen Siuronkosken alajuoksulle veden päällä seisovan talon uittomiesten majoittumiseen. Sen yhteydessä oli lautapuomien liittämistöitä varten ”proomilavo”. Talon nimi oli Kitula.

Kitula oli monien siurolaisten nuorten kokoontumispaikka iltaisin. Laulu rai-kui, kasku kiersi ja hanuri soi. Joskus puomilavalla pantiin polkaksikin. Tukki-

laisromantiikka kukki. Jotkut uittomiehet löysivät Siuron seudulta puolison, perustivat perheen ja hankkivat vakituisen työpaikan. Siurossa oli tuolloin runsaasti teollisuutta ja rautatiellekin tarvittiin työvoimaa.

Kun uittot Siuronkoskessa loppuivat vuonna 1967, Siuron asemapäällikkö Matti Tuohimäki osti uittoyhdistykseltä seuraavana vuonna Kitulan 300 markalla ja siirsi rakennuksen Kesämökilleen Kontaaseen.

Porinrata

Vielä 1830-luvulla oli Poriin kuljetettulankkuja hevoskyydillä. Silloin niitä sahattiin käsisahoilla kotona mutta myös Siuron sahoilla.

Kirjailija Z. Topelius kävi 1840-luvun alussa Kauniaisten ja Kuljun kartanoissa ja tutustui Siuronkoskeen. Hän poikkesi myös Siuron torpassa, jossa Gustaf Stenman oli kirjoittanut tunnetuiksi tulleet uskonnolliset runonsa. Suoniemen kanttorin tytär Augusta Charlotta Sandén on kertonut Topeliuksen yöpyneenkin joko mainitussa torpassa tai Siuron sepän luona. Teoksessaan ”Finland framstäldt i teckningar (1845–1852) Topelius mainitsee Siuronkoskessa sijainneen sahan, josta vietiin lankkuja Poriin.

Kirjailija Zachris Topelius vieraili 1840 Siurossa muun muassa Kauniaisten ja Kuljun kartanoissa sekä Siuron torpassa. Hän kirjoitti Siuronkoskessa sijainneesta sahasta kirjassaan Finland framstäldt i teckningar, joka ilmestyi vuosina 1845–1852.

Rautatie Tampereelta Poriin avattiin liikenteelle 4.11.1895. Se antoi lisää mahdollisuuksia Siurossa. Rautatien tultua jalostetun puutavaran kuljetus Siurosta

lisääntyi moninkertaiseksi. Teollisuutensa ansiosta Siurosta kehittyi huomattava liikennekeskus. Jo 1900 Siuron asemalta lähti ja saapui n. 23 000 matkustajaa.

Siuron ratapihalla puksutti 1920-luvulla myös oma järjestelyveturi, joka näkyy kuvassa vasemmanpuolimmaisella raiteella.

Ja 1920 lähteneitä matkustajia oli jo 63 000. Junaliikenteen lisäksi Kulovedellä alkoi matkustajaliikenne 1901. Laivurina liikennettä hoiti Frans Helenius Tasso Apu II laivalla.

Kuljun Isoonsaaren Kulovedelle Siuronkosken eteen perustettiin vuonna 1895 Isosaaren höyrystysasema, joka aloitti toimintansa 1897. Se työllisti noin 60 henkeä ja ajoittain lähes 100, mukana oli naisia ja nuoriakin. Toiminta lopetettiin kannattamattomana jo 1904.

Vuonna 1894 filosofian maisteri Anton Elving myi omistamansa Alasen talon Messukylän Airaniemen kylästä ja osti Suoniemen Kuljun kartanon vapaaherratar Marie Melliniltä. Maisteri Elvingin puoliso oli Tampereen kaupungin pormestarin, Fredrik Wilhelm Procopén ja Elfrida Federleyn tytär Maria.

Ensi töikseen Kuljun kartanon uusi isäntä rakensi apelleen pormestari Procopélle kesähuvilan Siuron Myllyahteelle vuonna 1894. Liikemies Antti Valtakari osti sen ja entisöi asunnokseen vuonna 1986.

Mantereella asunut työväki tuli aamuisin veneillä sahan rantaan saaren itäpäähän. Sahan johtajia ja heidän perheitään varten oli saaren korkeaan keskiosaan rakennettu kaksi isoa taloa kauniiden näköalojen keskelle. Saaren rakennettiin

myös rautatie rullavaunuja varten. Tukit uitettiin saareen ja sahattu puutavara kuljetettiin junille proomuilla. Yksi proomuista upposi Siuron saunarannan ja Isonsaaren väliseen salmeen, Isonsaaren Kuljuun.

Vuoteen 1908 Saaren sahan omisti Reposaari Oy. Sitten saha siirtyi Kuljun kartanon omistukseen ja se siirrettiin mantereelle rannan ja radan väliin. Sahaa rakentamassa olivat siurolaiset kirvesmiehet. Heidän joukossaan olivat muiden muassa Selim Ruusunen, suutari Lamminen, Fabian Sillanpää ja siurolaisen hie-rojan, Nurmin mamman mies. Toimintansa se aloitti Kuljun höyrysahana 1912.

Kuljun sahalle tuli työväkeä Siuron ulkopuolelta, koska paikallisilla asukkailla oli jo vakinaiset työnsä. Sahureina oli 2 vakinaista miestä, 3–4 miestä hoiti valmiin puutavaran taaplaamisen. Yhteensä siellä työskenteli keskimäärin 10 miestä.

Eetu Järvinen muistetaan Elvingin sahan pomona, jolla oli asunto entisen Voiman yläpuolella. Vuonna 1904 Anton Elving perusti Siuronkoskeen Siuron puuhiomon eli massatehtaan. Sen tuotanto oli parhaimmillaan yli 5000 tonnia puuvanuketta vuodessa ja työntekijöitä oli ajoittain jopa 100. Elvingin sahalta johti kapearaiteinen rata puuhiomolle Porin rautatien poikki. Sitä myöten vedettiin hevosella sahuujätteet puuhiomon lämmitysaineiksi ja kosken suulta massapölkyt hiomolle.

Puuhियोmo muodostettiin osakeyhtiöksi vuonna 1941 nimellä Oy Siuronkoski Ab. Sen johtajana toimi perustajan jälkeen hänen poikansa Bengt Johan Elving ja vuodesta 1978 lähtien perustajan pojanpoika, valtiotieteiden maisteri Christer Elving.

Puuhियोmo lopetti toimintansa vuonna 1956 ja muutettiin tuolloin Siuronkosken voimalaitokseksi. Kosken tehoksi mitattiin tuolloin 1100 kW ja vuotuiseksi energiamääräksi 6 miljoonaa kilowattituntia.

Valssimylly

Ensimmäinen valssimylly Siuroon valmistui vuonna 1932. Se tuhoutui tulipalossa 1934. Sen jälkeen Oy Siuronkoski Ab rakennutti toisen valssimyllyn, nimeltään Oy Siuron Valssimylly Ab vanhan Siuron torin laitaan Turuntien Myllyahteelle mäen viereen muodostuneen mutkan kainaloon.

Valssimylly kävi kolmessa vuorossa eli tuurissa, eli ympärivuorokautisesti. Seit-

semästä mylläristä oli kussakin vuorossa kaksi ja yksi oli aina varalla, jos jollain vuorolla apua tarvittiin. Siuron Valssimyllyn tuotteet tunnettiin hyvästä laadustaan kautta maan. Valssimylly kuitenkin lopetti toimintansa, kun Nokian suurmylly alkoi ostaa viljat maakunnasta, viisi vuotta SOK:n Nokian myllyn perustamisen jälkeen.

Valssimyllyn seinässä on isännöitsijä Paul Mattsonin suunnittelema Siuron Valssimyllyn nimimonogrammi kertomassa myllyn loiston päivistä.

Siuron teollisuus

Siuron vanha tori sijaitsi Siuronkosken yli johtavan maantiesillan länsipäässä nelikulmaisena plättinä siinä, missä nyt alkaa nousu myllypirtin ja Valssimyllyn välistä. Torikauppa loppui vähitellen ennen maantien oikaisua vuosina 1920–1921. Uusi tori tuli asutuksen keskelle nykyisen Toritien varteen vuodesta 1925 alkaen.

Siuron vanha paja sijaitsi Puuhiomon pihan ja Massatehtaantien välisellä mäellä teollisuuden muistomerkin pohjoispuolella. Pajan takana oli sepän asunto.

Puuhiomon, Valssimyllyn ja Elvingin sahan työnjohtajien sauna oli rakennettu

Siuron sahoille tukit kuljetettiin uittamalla. Kuvassa Kuloveden Isoaari ja vasemmassa laidassa Kuljun kartanon saha, joka sittemmin toimi muun muassa muovi- ja nukketehaana.

kosken rantaan Valssimyllyn ja rautatiesillan väliin. Valssimyllyn päädyssä olivat myllytallit myllymiesten hevosia varten.

Kuljun sahan lopetettua toimintansa, Jussi Laurila muurasi sahan rakennuksen lasiuunin. Hänen tarkoituksenaan oli Nuutajärveltä saadun esimerkin mukaan alkaa valmistaa lasitiiliä. Lasitehdas ei osoittautunut kannattavaksi. Lasitehtaan jälkeen saharakennukseen tuli tervatehdas, sitten nukketehdas ja 1950-luvulla Siro-Plast Oy.

Vuonna 1966 Esko Oinonen perusti Elvingin perikunnalta vuokraamiinsa sahan tiloihin Muotoplast Oy:n muovitehtaan. Se muuttui vuodesta 1970 alkaen perheyhtiöksi. Parhaimmillaan muovitehtaassa oli työntekijöitä 4–5 henkeä. Sen jälkeen tehtaassa työskenteli vielä johtaja Oinonen yksin. Siellä tehtiin muun muassa kukkapöytiä, jakkaroita ja kukkaruukkuja, myös vientiin.

Tiilitehtaita oli Siurossa ollut aiemminkin. Jokistenjärven itärannalla Murhaaaren ja Linnavuoren välillä sijaitsi Perälän tiilitehdas, jonka omistivat serkkuset Anselm ja Eemeli Perälä. Tiilitehdas lopetti toimintansa vuonna 1934. Perälässä lyötiin vuosittain noin 400 000 tiiltä.

Jokisenjärven rannalla sijaitsi aikoinaan myös Ville Grönforssin saha Myllyojan, Rajaojan eli Pinsiönjoen suussa. Siitä ylöspäin Pinsiönjoen yli vievän sillan pielessä on toiminut myös Rainer Tuomisen saha ja siitä ylempänä Vienolan saha.

Valtion Siuron Saha perustettiin vuonna 1904 Kuloveden Naarlahden rannalle ja se aloitti toimintansa 1905. Saha toimi vuoteen 1912 asti 1-raamisena ja laajentui sitten. Sahan vuosituotanto oli 3500–4000 standarttia. Siuron Sahalla valmistettiin hyvin haluttua sahatavaraa, joka teki erinomaisesti kauppansa myös ulkomaille.

Siuron Sahan johtajana toimivat vuonna 1904 parooni Bruno Carpelan, hänen jälkeensä vuoteen 1908 asti metsänhoitaja Erkki Grönström, 1908–1912 met-

Valtion saha oli merkittävä työllistäjä Siurossa. Sahatyöläiset osasivat välillä myös rentoutua.

Siuronkosken silta peruskorjattiin vuonna 1926. Sateet eivät urakkaporukkaa hidastaneet.

sänhoitaja R. Tegner, 1912–1914 J. Von Julin, 1914–1925 Einö Böök, 1925–1927 Pekka Karttunen ja vuonna 1928 Yrjö Simola.

Vuonna 1928 Valtion Siuron Saha lopetti toimintansa. Tehtailija Kalle Alastalo osti sahan ja se sai nimekseen Siuron Saha Oy. Sahan palveluksessa oli tuolloin 110 henkeä. Kalle Alastalon kuoltua 1931 sahan toiminta tyrehtyi.

Alastalon jälkeen Siuron Sahaa jatkoivat johtajina Eemeli Perälä johtajana ja Branthin (myöh. Hirsitie) yhtiön johtokunnan puheenjohtajana sekä toimitusjohtajana pankinjohtaja Heikki Paloheimo Helsingistä vuoteen 1940 asti. Tänä aikana sahasta käytettiin leikkiniimeä Kökkörö, kuten sahalla silloin työskennelleet muistelivat.

Vuosina 1940–1955 Siuron sahalla toimi Epilän nahkatehtaan parkkitechdas. Siuron asukkaat valittivat tuolloin, kun ”luutehras tua kärpäsiä ja pahan hajun Siuroon”. Vuodet 1955–1972 sahan tilat olivat Uuno Veijolan teollisuuslaitosten käytössä. 1972–1984 tiloissa toimi Vapon saha.

Kalliokatu 10:ssä alkaneet Eeva ja Uuno Veijolan kattotiilitehdas, muottivalimo, viemäriputkitechdas ja konepaja jatkoivat vuodesta 1955 valtion sahalla eli parkkitechtaan rakennuksissa vuoteen 1972 saakka. Veijolan teollisuuslaitos siirtyi tuolloin Kangasalle.

Siuron kattotiilitehdas työllisti 5–6 henkeä, muottivalimo ja viemäriputkitehdas 4 ja konepaja 10 henkeä. Uuno Veijola keksi ja rakensi putkikoneen, jota valmistettiin useita kappaleita. Monet koneet, muiden muassa Sorvi hankittiin tehtaalle Siurossa.

Monitoimimies Saarela

Heikki Saarela on ollut aikanaan Siurossa varsin tunnettu monitoimimies. Vuonna 1897 hän pääsi 13-vuotiaana oppipojaksi pajaan. Viisi vuotta myöhemmin hän kävi kengityskoulun Tampereella ja työskenteli vuodet 1908–1909 Knuutilan kartanon seppänä.

Saarela perusti vuonna 1910 kengityspajan Siuronkallion pieleen Tampereen valtamaantien varteen ja sen jälkeen auto- ja konekorjaamon. Hän osti 1912 Saarelan talon Siuronkalliolta ja vuodesta 1919 ajoi myös Siuron ensimmäistä taksia eli pirssiä. Taksitoiminnan Saarela lopetti vuonna 1939 kun bensa saanti vaikeutui sodan alettua.

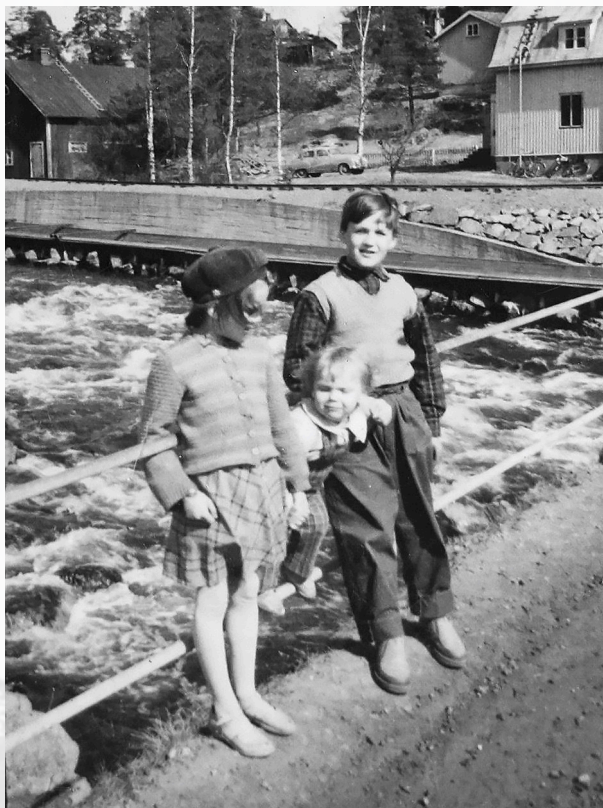
Heikki Saarela työskenteli seppänä Siurossa 55 vuotta. Hän kuului myös Siuron VPK:n torvisoittokuntaan, jossa hän soitti vielä 75-vuotiaana. Hän oli aina menossa, missä vain tarvittiin.

Heikki Saarelan konepajassa jatkoi hänen poikansa Jaakko Saarela, joka teki monia arvokkaita työkalukeksintöjä. Niillä oli menekkiä ulkomaille asti. Jaakko Saarela kehitti myös uitto- ja metsätyövälineitä. Saarelan konepajan laajennuttua Siurossa se siirtyi Sastamalaan.

Verstaita, tekstiilejä, vettä

Suoniemen Kuljun kylässä toimi 1955–56 Järvenjärventien, nykyisen Alumiinitien varressa Ilves-Trikoo Oy:n tekstiilitehdas. Tehdas sai kansanomaisen nimen Ketaran Lumppu. Sen toiminta päättyi konkurssiin 1955 ja myytiin 8.3.1956 pakkohuutokaupalla.

Ilves Trikoo Oy:n tiloihin sijoittui 7.6.1956 rekisteröity Siuron Neuletehdas Oy. Se meni konkurssiin 6.9.1962. Samassa rakennuksessa jatkoi Siuron Liimatehdas Kalervo Rautasen johdolla. Se valmisti liimoja ja puhdistusaineita. Sen jälkeen Karja-Kone Oy:n sisaryhtiö Teräs-Siuro Oy teki 1975 tontille lisärakennuksen, jossa vuodesta 1978 Tauno Mattilan Puutyö yhden miehen verstaana teki huonekaluja ja puutarhakalustoja.

Siuronkosken silta oli suosittu pysähdys- ja kohtaustapaikka myös 1930-luvulla.

johtajaksi siihen tuli Frans Lehtinen, joka vuonna 1939 osti verstaan omakseen. Vuonna 1958 Lehtisen poika Lauri Lehtinen jatkoi verstaan johdossa Siurontie 33:ssa.

Vuonna 1972 Lauri Lehtinen teki Nokian kauppalan kanssa vuokrasopimuksen vuosiksi 1972–2002 Knuutilan kartanon navetasta tontteineen. Tämä Siuron Huonekalutehdas valmisti ikkunapuita, ovia ynnä muuta puusepän tuotteita. Siuron Sahan aikana tehdas työllisti Frans Lehtisen työnjohdolla 3–4 miestä, hänen omasta verstaastaan 2–3 miestä ja Lauri Lehtisen aikana laajimmillaan 5 miestä.

Siurossa toimi myös virvoitusjuomatehdas Siuron Vesitehdas 1920-luvun alusta 1930-luvun alkuun. Akseli Vuotilan omistama tehdas sijaitsi Raisamon, nykyisen Vintiikin naapurissa.

Muita pieniä teollisuusyrityksiä on edellä mainittujen lisäksi Siurossa toiminut kymmenkunta.

Mauno Sirénin puusepänverstaas perustettiin ja toimi ensin perustajansa kodin alakerrassa. 1960-luvulla verstaas siirtyi Siuron Valssimyllyn matalaan eteläpäähen ja sen lakkaamo Siuron voimalaitoksen alakerrassa. Verstaalla valmistui huonekaluja.

Siurontien varressa, niin sanottua kuutamotaloa vastapäätä toimi 1960-luvulla viimeisiä vuosiaan Lauri Jokisen puusepäntehtas, joka oli käynnistynyt jo ennen vuotta 1936.

Jokisen verstaas naapurissa Siurontien varressa toimi myös Lindgreninpuusepänverstaas, joka meni konkurssiin 1930. Siuron Saha osti verstaas 1936. Työn-

Siuron suurteollisuus

Suurteollisuutta Siurossa edustivat Valmet Linnavuorella (nykyään ACCO Power), sekä Esko Ollilan perustamat ja johtamat Suojapinta ja Purso Siurossa.

Insinööri Esko Ollila perusti vuonna 1959 isänsä Arvi Ollilan kanssa eloksointilaitoksen Siuron Uudestakylästä Kyrösjärventien varrelta ostamalleen tontille. Seuraavana vuonna laitos työllisti 5 henkeä. Laitos rekisteröitiin Suojapinta Ky:ksi.

Alumiinitehdas Purso Oy, Suojapinta Ky:n tytäryhtiö, perustettiin vuonna 1973 Kyrösjärventien ja Alumiinitien (entinen Järvenjärventie) yhtymäkolmioon. Suojapinnan ja Purson muodostama teollisuuskonsortio toimii yhä Siurossa ja muutamalla muulla paikkakunnalla.

Matti Karaston 1952 Pirkkalaan perustama Karaston työkalutehdas siirtyi vuonna 1977 Purso Oy:lle. Vuonna 1980 perustettu Ikaalisten sulatto eli valimo liitettiin puolestaan Suojapinta Ky:hyn. Vuonna 1983 Pursoon liitettiin Riihimäeltä Purso Oy Kone-Kromi ja vuonna 1985 Laitilasta Purso Oy Veme. Tuolloin Suojapinta-Purso-yhtiöt käsittivät kuusi teollisuuslaitosta, joista kaksi toimi Siurossa, yksi Ikaalisissa, Pirkkalassa, Riihimäellä ja Laitilassa. Työpaikkoja konsernissa oli yli 400 työntekijälle, ja liikevaihto tuolloin noin 160 miljoonaa markkaa vuodessa. Konsernin markkinat ovat kasvaneet kansainvälisiksi.

Linnavuoren tehtaat ovat toimineet paikkakunnalla vuodesta 1942 lähtien. Jatkosodan aikana Linnavuorella huollettiin Suomen ilmavoimien pommikoneiden moottoreita. Sodan jälkeen tehtaita pyöritti Valmet Oy. Nykyisin niissä toimii moottoreita maailmalle erilaisiin käyttötarkoituksiin valmistava ja kehittävä ACCO Power.

Siurossa syntynyt työläisnainen muisteli entistä siurolaisen teollisuuden ykkösmiestä seuraavasti:

”Käveli siälä ja... Siältä ne lapset juaksi tiäv viereen. Hyvää päivää! kohteliaasti sanottiin sille. Se tehtiin VARMASTI ENSLUAKKASESTI! Aatella! Että se oli niim paljo iso huusholli. Ja jakso pitää nämä kaikki selvillä. Ja meni tehtaalle ja piti siä selvillä. Arvokas miäs! Että ei sitä kukaam muistele pahalla. Niin. Ja jos puhutaan huano-osasten ymmärtämisestä, ni tämä miähem päähäm mahtu seki, se huanon ihmisen osa. Niin!”

